

Sözcükte Anlam

Bilgenç Yayınları

Sözcük Nedir?

Dil, insanların duygu, düşünce ve gözlemlerini anlatma için kullandıkları sözlü ve yazılı bir araçtır. Anlam taşıyan en küçük dil birimi sözcüktür. Sözcük olmadan cümle olmaz, cümle olmaz, cümle olmadan paragraf olmaz. O halde diyebiliriz ki, sözcük olmadan dil olmaz.

Bir sözcük kullanıldığı cümleye çeşitli anlamlar katabilir. Başka bir ifadeyle bir sözcüğün anlamı kullanıldığı cümlelerin anlamından çıkarılır. Sözcüklerin anlamını görebilmek için içinde kullanıldığı söz grubuna veya cümleye dikkat etmek gerekir. Kısacası bir sözcük gerçek anlamının yanında başka anlamlarda da kullanılabilir.

Hemen her sınavda karşımıza çıkacak olan Sözcükte Anlam başka bir ifade ile kelimedeki anlam konusu, kendinden sonraki konuların anlaşılmasında önem arz etmektedir. Yapılan bütün sınavlarda çoğu soru bu konu ile alakalı olmaktadır. Sözcük Anlam konusunu "Sözcükte Anlam Özellikleri", "Sözcükler Arası Anlam İlişkileri" ve "Söz Öbekleri" olmak üzere 3 ana başlıkta anlattık. Bu konular çeşit bakımından çok gibi görünen fakat anlaşılması kolay olan konulardır.

A) Sözcükte Anlam Özellikleri

Sözcükler toplumsal yaşamdaki gelişmeler sonucu zamanla anlam genişlemesine uğrar ve değişik anlamlar kazanır. Örneğin, aşağıdaki cümlelerde geçen kanat ve yanmak sözcüklerinin, değişik cümlelerde değişik anlamları nasıl kazandığını görelim:

Örnek

- » Kuş, **kanat**larını kısıp yere doğru süzüldü.
- » Uçağın **kanat**larından birisinde arıza varmış.
- » O, hep dedesinin **kanat**ları altında yaşadı.

"Kanat" sözcüğü,

- I. cümlede, kuşlarda ve böceklerde uçmayı sağlayan organ;
- II. cümlede, bir uçağın hava-da durmasını sağlayan taşıyıcı yüzey;
- III. cümlede, bir kişinin, bir başkasının koruması altında yaşamını sürdürmesi anlamlarında kullanılmıştır.

Örnek

- » Trene yetişemezsek **yardık!**
- » Bütün gün güneşte beklemekten kolları **yanmış.**
- » Otobüse yetişemezsek biletlerimiz **yanar.**
- » Dünkü yangında binanın büyük bir kısmı **yanmış.**
- » Bu yıl sıcaklar erken bastırdı, ürünlerin hepsi **yandı.**

"Yanmak" sözcüğü

- I. cümlede, mahvolmak;
- II. cümlede, ısı etkisiyle vücudun bir yanını yara olmak, kızarmak;
- III. cümlede, geçersiz olmak;
- IV. cümlede, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak;
- V. cümlede, birtakım etkenlerden dolayı işe yaramaz duruma gelmek anlamlarında kullanılmıştır.

Bu örneklerde görüldüğü gibi, bir sözcük, farklı cümlelerde farklı anlamlar kazanabilir. Sözcüklerin bu farklı anlamları; gerçek, yan, mecaz, terim anlam diye adlandırılır. Şimdi bu farklı anlamları örnekleri ile beraber inceleyelim.

1- Gerçek (Temel) Anlam

Bir sözcüğün, söylendiğinde akla gelen ilk anlamıdır. Buna temel anlam ve sözlük anlamı da denir. Sözcük tek başına kullanıldığında genellikle onun gerçek anlamı akla gelir. Örneğin "kanat" denildiğinde herkesin aklına kuşların uçmalarını sağlayan bir organı gelir.

Örnek

- » Sabahtan beri **dişi** ağrıyordu.
- » Arabamız **yolda** arızalanmıştı, yardım beklemiştik.
- » İhtiyarın elinde **ağır** bir çanta vardı.
- » Çocuklar top oynarken camı **kırmışlar.**

Yukarıdaki cümlelerde **diş** sözcüğü, çene kemiklerinde bulunan çiğnemeye yarayan organlardan her biri; **yol** sözcüğü, karada insan ve hayvanların geçmesi için açılan veya kendi kendine oluşmuş yürümeye uygun yer; **ağır** sözcüğü, tartıda çok çeken, hafif karşıtı; **kırmak** sözcüğü sert bir şeyi vurarak parçalara ayırmak anlamlarında kullanılmıştır. Bu sözcükler, temel anlamlarıyla kullanıldığından hepsi gerçek anlamıdır.

Sözcükte Anlam

Bilgenç Yayınları

2- Yan Anlam

Sözcüğün gerçek anlamına bağlı olarak kazandığı diğer anlamlardır. Şekil ve işlev benzerliğinden dolayı, bir sözcüğün başka bir varlığa ad olarak verilmesidir. Yan anlam genellikle benzerlik ilgisıyla oluşur.

Örnek

- » Masanın gözü
- » Mağaranın ağızı
- » Uçağın kanadı
- » Çarkın dişleri
- » Dağın eteği
- » Uçurtmanın kuyruğu

Yukarıdaki örneklerde koyu renkli sözcüklerin anlamlarıyla kullanılmıştır.

3- Mecaz Anlam

Sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak kazandığı yeni anlamdır. Bu anlamıyla sözcük, tamamen başka bir kavramı karşılar duruma gelmiştir.

Örnek

Bu işin daha kolay bir yolu mutlaka vardır.
Babası çok ağır bir işte çalışıyormuş.
Yaşadığı son olaylar cesaretini kırmıştı.

Yukarıdaki cümlelerde yol sözcüğü, yöntem; ağır sözcüğü, zor; kırmak sözcüğü azaltmak, yok etmek anlamında kullanılmıştır.

Bu sözcükler gerçek anlamlarından uzaklaşarak mecaz anlam kazanmıştır.

4- Terim Anlam

Bir bilim, sanat, meslek dalıyla veya bir konu ile ilgili özel ve belirli bir kavramı karşılayan sözlere.

Örnek

- » **Matematik:** açı, sayı, denklem, çarpan
- » **Dil Bilgisi:** cümle, ad, virgül, nokta
- » **Tiyatro:** dekor, sahne, perde
- » **Müzik:** nota, durak, tiz

B) Sözcükler Arası Anlam İlişkileri

1- Eş Anımlı (Anlamdaş) Sözcükler

Yazılışları farklı, anlamları aynı olan sözcüklerdir.

Örnek

- » öykü – hikaye
 - » anı – hatıra
 - » yapıt – eser
 - » beyaz – ak
 - » yanıt – cevap
 - » kara – siyah
 - » sonbahar – güz
- sözcükleri eş anlamlı sözcüklerdir.

2- Yan Anımlı Sözcükler

Anlamları birbirine çok yaklaşan ama aralarında derece farkı bulunan sözcüklerdir. Bu sözcükler aynı anlamda gibi görünse de tam olarak birbirinin yerini tutmazlar.

Örnek

- » Dargın – kırgın – küskün
 - » Soğuk – serin
 - » Sıcak – ılık
 - » Donmak – üşümek
- sözcükleri yakın anlamlı sözcüklerdir.

3- Zıt (Karşıt) Anımlı Sözcükler

Anlamca birbirlerine karşıt olan sözcüklerdir.

Örnek

- » Sıcak – soğuk
 - » İleri – geri
 - » Aşağı – yukarı
 - » Açık – kapalı
 - » Zengin – fakir
 - » Dar – geniş
 - » Az – çok
- sözcükleri karşıt anlamlı sözcüklerdir.

NOT: Bir sözcüğün olumsuzluğu o sözcüğün zıttı değildir.

Örnek

Örneğin; "Sınıfa girdi." cümlesindeki "girdi" sözcüğünün olumsuzluğu "girmedir". Ancak "girmek" sözcüğünün karşıtı "çıkma"tır. Dolayısıyla "girmek-girmemek" sözcükleri karşıt sözcükler değildir.

Sözcükte Anlam

Bilgenç Yayınları

Örnek Soru

Aşağıdakilerin hangisinde karşıt anlamlı sözcükler bir arada kullanılmamıştır?

- A) Tatlı yedikten bir süre sonra acıdan kıvrandı.
- B) Az veren candan, çok veren maldan...
- C) Aramızdaki mesafe uzak ama sen yine bana yakınsın.
- D) Pazarda yine satıcı çok, alıcı yoktu.
- E) Katı görünüşteki insanlar yumuşak huylu olabiliyor.

Çözüm

A seçeneğinde tatlı ve acı, B seçeneğinde az ve çok, C seçeneğinde uzak ve yakın, E seçeneğinde katı ve yumuşak kelimeleri bir arada kullanılmıştır. Fakat D seçeneğinde karşıt anlamlı kelimeler bulunmamaktadır. Dolayısıyla doğru cevap D seçeneğidir.

4- Eş Sesli (Sesteş) Sözcükler

Yazılışları ve okunuşları aynı, anlamları farklı olan sözcüklerdir. Bu sözcükler arasında ses benzerliğinin dışında hiç bir bağ yoktur.

Örnek

En sevdiğim mevsim **yazdı**. (bir mevsim adı)
Annesine mektup **yazdı**. (yazmak eylemi)

Bana **el** gözüyle bakma. (yabancı)
Elinde bir demet **çiçek** vardı. (bir organ adı)

Sınavda **yüz** soru soruldu. (sayı)
Hastanın **yüzü** sararmıştı. (surat, çehre)

İhtiyar, balkonda **çay** içiyordu. (içecek)
Çayın üstünde tahta bir köprü vardı. (dere)

NOT: Yazılış ve okunuşlarında küçük de olsa farklılıklar bulunan sözcükler sesteş değildir.

Örnek

kar (yağış şekli)
kâr (kazanç)

hala (babanın kız kardeşi)
hâlâ (henüz)

alem (kubbelerde bulunan metal süs)
âlem (evren, dünya)

5- Genel ve Özel Anlamlı Sözcükler

Genel ve özel anlam ifadesi, sözcüklerin karşıladığı kavramın **kapsamıyla** ilgilidir. Bir sözcük kendi türünden birden fazla kavramı kapsıyorsa genel anlamlıdır.

Aşağıdaki sıralama genelden özele doğrudur. Tersinden bakıldığında ise özelden genele gidilmiş olunur.

Varlık > canlı > insan > sanatçı > yazar > kadın yazar > Halide Edip Adivar

6- Nitel ve Nicel Anlamlı Sözcükler

Bir şeyin sayılabilir veya ölçülebilir olması nicel; sayılamaz ve ölçülemez olup farklı özellikler ile algılanması nitelik kavramlarıyla belirtilir.

Örneğin, “**iki kitap**” söz grubunda “**iki**” sözcüğüyle kitabın sayısını yani niceliğini belirtir. “**kırmızı kitap**” söz grubunda ise “**kırmızı**” sözcüğü kitabı diğer kitaplardan ayıran özelliği, niteliği belirtmektedir.

Örnek

- **Büyük** bir binanın yedinci katında oturuyorlardı. (Nicelik)
- **Büyük** işler başarmalıyız. (Nitelik)
- **Geniş** bir balkona çıkan evin salonu harikaydı. (Nicelik)
- **Geniş** olmalısınız, çocuklar kendilerini anlamanızı beklerler. (Nitelik)

- **Soğuk** havalarda dışarı çıkmak istemezsin buralarda. (Nicelik)
- **Soğuk** davranışlarıyla ne yapmaya çalıştığını anlayamadım. (Nitelik)

7- Somut ve Soyut Anlamlı Sözcükler

Maddesel varlığı bulunan her şey somut, maddesel varlığı bulunmayan her şey soyut olarak adlandırılabilir. Diğer bir ifade ile Duyu organlarımızla algılayabildiğimiz şeyler somut, algılayamadıklarımız ise soyuttur.

Örnek

“**Öksürük, uzun, gürlmek**” sözcükleri **somut**;
“**zenginlik, üzüntü, iyilik**” sözcükleri ise **soyuttur**.

C) Söz Öbeklerinde Anlam

1- Ad Aktarması (Mecaz-ı Mürsel)

Bir sözcüğün **benzetme ilgisi olmadan** başka bir sözcük yerine kullanılmasına **ad aktarması** denir.

Sözcükte Anlam

Bilgenç Yayınları

Örnek

Koltuk kavgası sürdü gitti

Makam yerine makamdan bir parça olan koltuk söylenmiş, ad aktarması yapılmıştır.

İstanbul, havuzda serinledi.

İstanbul sözcüğüyle "İstanbul halkı" kastedilmiştir.

Ad aktarmaları aktarmaları çeşitli ilgilerle oluşur.

İç - Dış İlgisi:

Bir varlığın dışı söylenerek için veya içi söylenerek dışı kastedilir.

Örnek

Tencere kaynayınca ateşi söndür.

(Tencere değil, içindeki şey kastedilmektedir.)

Çayı ocağa koyuver

("Çay" değil, çaydanlık kastedilmektedir.)

Parça - Bütün İlgisi

Bir varlığın bütünü söylenerek parçası veya parçası söylenerek bütünü kastedilir.

Örnek

Pembe **apartmanda** oturuyoruz

(Apartman değil, apartman dairesi kastedilmektedir.)

Hepimiz bir **çatı** altındayız.

(Çatı değil, ev kastedilmektedir.)

Sanatçı - Eser İlgisi

Sanatçının adı söylenerek eseri kastedilir.

Örnek

Biz **Ömer Seyfettin**'i okuyarak yetiştik

(Ömer Seyfettin'in eserleri kastedilmektedir.)

Yer, Yön, Bölge, Çağ – İnsan İlgisi:

Yer adı söylenerek insan adı kastedilir.

Örnek

Bütün **kasaba** meydanda toplanmıştı.

(Kasaba halkı kastedilmektedir.)

Anadolu üzüdür savaşlarda.

(Anadolu insanı kastedilmektedir.)

Soyut – Somut İlgisi:

Soyut bir kavram söylenerek somut bir varlık kastedilir.

Örnek

Türklük Avrupa'da çeşitli sorunlarla yüz yüze.

(Türkler yerine soyut bir sözcük olan Türklük kullanılmıştır.)

2- Deyim Aktarması

Bir sözcüğün benzetme amacı ile başka bir sözcük yerine kullanılmasına **deyim aktarması** denir.

Doğadan İnsana Aktarma

Doğadaki özelliklerin insana aktarılmasına doğadan insana aktarma denir.

Örnek

Papatyam, yüzünün haline bak!

Sıcak davranışlarıyla dikkat çekiyordu.

İnsandan Doğaya Aktarma

İnsana ait özelliklerin doğaya aktarılmasına insandan doğaya aktarım denir. Bu aktarım türünde insanın duygu, düşünce,

Örnek

Hasta deniz

İhtiyar ağaçlar

Doğadan Doğaya Aktarma

Doğada bir varlığa ait bir özelliğin başka bir varlığa aktarılmasına denir.

Örnek

Karlar **uçuşuyordu**.

Büyük bir sürü tepeden aşağıya **akıyordu**.

Duyular Arası Aktarma

Bir duyunun farklı bir duyu yerine kullanılması ile oluşur. Genellikle dokunma, koklama, işitme, görme ve tatma duyularının birbirlerinin yerine kullanıldığı durumlardır.

Sözcükte Anlam

Bilgenç Yayınları

Örnek

Bir **tatlı** bakışın yeter, ömrümün son bulmasına cümlesinde “tatlı” sözcüğü aslında “tatma duygusu”yla ilgilidir, ancak burada “görme duygusu”na aktarılmıştır.

Yumuşak bir konuşması vardı.

Dokunma duygusundan, işitme duygusuna aktarım yapılmıştır.

2- Dolaylama

Tek sözcükle anlatılabilecek bir kavramın birden fazla sözcükle anlatılmasına **dolaylama** denir.

Örnek

Bu roman aynı adla **beyaz perdeye** aktarılacak.

cümlesinde “beyaz perde” sözü “sinema” anlamında kullanılmıştır. Yani varlık tek bir sözcükle karşılanabilecekken birden fazla sözcükle karşılanmıştır.

NOT: Dolaylamanın tek bir sözcükle yapılamayacağına dikkat edilmelidir.

Bazı dolaylama örnekleri;

- Meşin yuvarlak (top)
- Bayaz altın (pamuk)
- Ormanlar kralı (arslan)
- Yavru vatan (Kıbrıs)
- Bacasız sanayi (turizm)
- Beyaz cam (televizyon)
- Tahta at (tabut)
- Ölümmeleği (Azrail)
- Derya kuzusu (balık)

2- Güzel Adlandırma

Söylenildiğinde insan zihninde olumsuz çağrışımlar uyandıran bazı durum, olay, kavram veya varlıkları güzel bir biçimde ifade etmektir. Güzel adlandırma da bir bakıma dolaylamadır. Ancak buradaki amaç kavramın içindeki olumsuzluğu gizlemeye çalışmaktır.

Örnek

Sanatçının **son yolculuğuna** sevenleri de katıldı.

Bu cümlede “son yolculuk” sözü, olumsuz çağrışım yapan “cenaze” sözcüğünün yerine kullanılmış ve güzel adlandırma yapılmıştır.

Bazı güzel adlandırma örnekleri;

tabut → tahta at

verem → ince hastalık

cin → iyi saatte olsunlar

kör → görme engelli

sağır → işitme engelli

3- Özdeyişler (Vecizeler)

Özdeyişler, Bir düşünceyi en kısa, en özlü biçimde anlatan, deneyim ve tecrübelerin ürünü olan, genellikle toplumları, insanlığı ilgilendiren, evrensel değer ve etik içeren sözlerdir. Atasözleri özelliği taşırlar fakat özdeyişlerin söyleneni bellidir. Bazı özdeyişlerin söyleneni belli değildir.

Özdeyişler genellikle topluma mal olmuş, kendi uzmanlık alanlarında ün yapmış, düşünceleri ve yaşam biçimleriyle insanlığa örnek olmuş kişilerin sözleridir.

Bazı özdeyiş örnekleri;

- Düşünüyorum, öyleyse varım. (Descartes)
- Malı az olan değil, istekleri çok olan insan fakirdir. (Seneca)
- Hayatta en hakiki mürşit ilimdir. (Atatürk)
- Bir güzel kıyafet, iyi bir tavsiye mektubudur. (C. Şahabettin)
- Adalet mülkün temelidir. (Hz. Ömer)
- Adalet evrenin ruhudur. (Ömer Hayyam)
- Bilimden gidilmeyen yolun sonu karanlıktır. (Hacı Bektaş Veli)
- Sabrın mükâfatı zaferdir! (Bediüzzaman)

4- Atasözü

Asırlar öncesinden oluşarak günümüze kadargelen, bir öğüt ya da değerlendirme bildiren sözlerdir.

Atasözlerinde kısa ve özlü bir anlatım vardır. Atasözleri genellikle bir öğüt, tavsiye içerir, deneyim aktarır.

Atasözlerinde Az sözle çok şey ifade edilir.

Atasözleri bir yargı bildirir. Yani bir cümle olarak karşımıza çıkar. Bu yönüyle deyimlerden ayrılır. Deyimler cümle olmaktan ziyade kaynaşmış bir söz öbeğidir. Ayrıca deyimlerde genellikle bir eylem bildirilir. Yani bir hareketi karşılar deyimler. Atasözlerinde ise yargı her yönüyle tamamlanmıştır.

Atasözlerinin Özellikleri

- Atasözlerinin söyleneni belli değildir. Yani halkın ortak malıdır. (Anonim)

Örnek: Ağaç yaş iken eğilir.

- Atasözleri kalıplaşmış sözlerdir. Sözcükler yerleri değiştirilemez ve eş anlamları getirilemez.

Örnek: Damlaya damlaya göl olur.

- Atasözünü oluşturan sözcükler hem kendi anlamıyla düşünülebilir hem de bu sözcüklere başka anlamlar yüklenir. Yani atasözü hem gerçek anlamlıdır, hem de mecazlı bir söyleyişe sahiptir.

Örnek: Mum dibine ışık vermez.

- Kimi atasözleri ise tamamen mecaz anlamlıdır. Bunların gerçek anlamı düşünülemez.

Örnek: Tatlı söz yılanı deliğinden çıkarır.

5- Deyim

En az iki sözcüğün bir araya gelerek kendi anlamlarından farklı bir anlam verecek şekilde kalıplaşmasıyla oluşan söz öbekleridir. Deyimi oluşturan sözcüklerden en az birisi mecaz anlamda kullanılır.

Deyimlerin Özellikleri

- Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Bu nedenle deyimde kullanılan sözcüklerin yerine eş anlamlıları da dahil olmak üzere başka

sözcükler getirilemez. Aksi halde anlatım bozukluğu söz konusu olur.

Örnek: Bu sıralar başında yeller esiyor.

- Deyimlerde sözcüklerin yerleri değiştirilemez. Ancak, deyim anlamını, ana yapısını korumak koşuluyla deyimdeki sözcüklerin yerleri değiştirilebilir.

Örnek: Ateş sardı bacayı deyimini Ateş sardı bacayı çoktan şeklinde yazabiliriz.

- Deyimler genellikle mecaz anlamlıdır.

Örnek: “Çantada keklik, Abayı yakmak”

- Bazı deyimler gerçek anlamlı olabilir.

Örnek: İyi gün dostu, Dosta düşmana karşı

- Deyimler cümle biçiminde de olabilir.

Örnek: Kulakları çınlasın.

6- Yansıma Sözcükler

Doğada duyulan seslerin taklit edilmesi yoluyla oluşan sözcüklerdir. Bu tür sözcükleri oluşturan seslerle sözcüklerin karşıladığı anlam arasında çok sıkı bir ilişki vardır.

Örnek: Dere sırlı sırlı akıyor.

1- İnsan sesi ile meydana gelen yansıma sözcükler:

İnsanların konuşmaları haricinde çıkardığı bazı seslerden meydana gelir.

Örnek

fıs: fısıldamak, fısıltı

hor: horlamak

hapşu: hapşurmak

tü: tükürmek

2- Hayvan sesi ile meydana gelen yansıma sözcükler:

Örnek

miyav: miyavlamak

me: melemek

hav: havlamak

Sözcükte Anlam

Bilgenç Yayınları

3- Eşyaların, su ve rüzgar gibi bazı varlıkların çıkardıkları sesler ile oluşan yansıma sözcükler:

Örnek

pat: patırtı

şır: şırıltı

zır: zırıltı

güm: gümbürtü

tak: takırtı

uğ: uğultu

Yansıma Sözcük Türleri

- Yansıma sözcükler cümlede isim, sıfat, zarf ve fiil gibi çeşitli türlerde kullanılabilir.

Örnek

Bu çıtırtı beni rahatsız ediyor. (**İsim**)

Çıtır ekmekleri çok severim. (**Sıfat**)

Ağacın yaprakları hışırdıyor. (**Fiil**)

İrmak şırıl şırıl akıyor. (**Zarf**)

- Yansıma sözcükler ikileme görevinde de kullanılabilir.

Örnek

tıkır tıkır, çıt çıt, fokur fokur

- Yansıma sözcükler, mecaz anlama gelecek şekilde kullanıldıklarında yansıma anlamı ortadan kalkar.

Örnek

tahtada dersimi çatır çatır anlattım.

- Bir sözcüğün yansıma sözcük olarak sayılabilmesi için, doğadan taklit edilmesi gerekir. Yani o sesi doğada işitebilmek gerekir.

Örnek

pırl pırl sözcüğü yansıma sözcük değildir. Çünkü bu sesin doğada karşılığı yoktur. Burada görmeyle ilgili bir durum söz konusudur.

Aslan kükredi. bu cümlede ise kükmek yansıma sözcük sayılmaz. Çünkü; aslan kük veya kü gibi sesler çıkarmaz.

Ötmek, morartı, bulantı, ışıltı, kızartı, kabartı v.b. sözcükler de yansıma sözcük değildir.

7- İkileme

İki sözcüğün bir araya gelerek kendi anlamlarından az çok farklı bir anlam verecek biçimde kalıplaşmalarına **ikileme** denir. İkilemeler anlamı pekiştirmek, güçlendirmek, anlatımı daha çekici hale getirmek için ay sözcüğün, eş, yakın, karşıt anlamlı veya sesleri birbirini çağrıştıran sözcüklerin yan yana kullanılmasıyla oluşturulur. İkilemeler yapılışına göre değişik özellikler gösterir. Bunları şu şekilde gruplandırabiliriz.

1- Aynı Sözcüğün Tekrarıyla Yapılan İkilemeler:

Aynı sözcük iki defa tekrarlanarak ikileme oluşturulur. Bu tür ikilemeler daha çok sözcüğün anlamını kuvvetlendirmek amacıyla yapılır.

Örnek

Her tarafı **sarı sarı** yapraklar kaplamıştı.

Kapı kapı dolaşıp, elindeki eşyaları satmaya çalışıyordu.

2- Eş Anamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

Eş anlamlı sözcükler bir araya gelerek yeni bir anlam verebilir.

Örnek

Bitmeztükenmez, yanayakıla, akıllı uslu, sesseda, kılık kıyafet, kul köle

3- Yakın Anamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

Anlamca birbirine yakın sözcükler bir araya gelerek yeni bir anlam verebilir.

Örnek

Düğüne **konu komşu** davet edildi.

Yalan yanlış sözlerle beni oyalama.

4- Zıt (Karşıt) Anamlı Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

Anlamca birbirine karşıt sözcükler bir araya gelerek kendi anlamlarından farklı bir anlam verebilir.

Örnek

Aşağı yukarı iki saattir yoldayız.

İleri geri konuşup da canımı sıkma.

5- Biri Anlamlı, Diğeri Anlamsız Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

Anlamlı bir sözün yanına o söze sesleri benzeyen anlamsız bir sözcük getirilerek ikileme yapılabilir. Bu tür ikilemelerin anlamsız olan sözcüğü bazen ilk sözcüğünün başına "m" sesi getirilerek yapılır.

Örnek

Ufak tefek bir adam kapıyı açtı.

Yorgun argın, evin yolunu tuttu.

6- Her ikisi de Anlamsız Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

Kendibaşına anlamı olmayan sözcükler bir araya gelerek anlamlı bir söz öbeği oluşturabilir.

Örnek

Eften püften sebepler bulup okula gitmedi.

Abur cubur yemekten midesi bozulmuş.

7- Yansıma Sözcüklerden Oluşan İkilemeler:

Yansıma sözcükler bir araya gelerek ikileme oluşturabilir.

Örnek

Su şırıl şırıl akıyordu.

Çocuklar kıs kıs gülmekteydiler.

8- M Harfi Eklenererek Oluşturulan İkilemeler:

Örnek

Ev mev, şaka maka, para mara, kitap mitap, ders mers, iş miş...